

ABSTRACT: The life of Stanisław Kostka Potocki (1755–1821), one of the luminaries of the Polish Enlightenment, a long-time politician and public official, as well as a scholar and patron of the arts, has attracted the attention of many scholars. The first biographical essays on Potocki were provided by Stanisław Staszic and Franciszek Maksymilian Sobieszczański still in the nineteenth century, followed by Stanisław Krzemiński in the 1900s. These texts focused especially on Potocki's contribution to the enlightened reform of Polish education during the Duchy of Warsaw and Congress Poland. However, it was only after the Second World War that Potocki's life became the focus of more wide-ranging and intense research, spearheaded by such scholars as Emil Kipa or Juliusz Starzyński and Stanisław Lorentz. Paradoxically, it was the communist fascination with the Enlightenment that fostered the growing academic interest in Potocki's manifold contributions to art, archaeology, literature, as well as the state administration of religion. Nowadays, the bibliography of his life is quite rich and clearly dominated by art-historical and literary studies, in recent years promoted by the Museum of King Jan III's Palace at Wilanów. However, there is still no book-size biography presenting an analysis that would go beyond mere biographical entries.

KEYWORDS: Stanisław Kostka Potocki, historiography, Enlightenment, Marxism, biography

OD STASZICA DO GROCHULSKIEJ – BADANIA NAD BIOGRAFIĄ STANISŁAWA KOSTKI POTOCKIEGO

DOI: 10.36135/MPKJIII.01377329.2021.SWXXVIII.pp.41–71

Mikołaj Getka-Kenig
Instytut Historii Nauki
Polskiej Akademii Nauk

Studia Wilanowskie
t. XXVIII, 2021
s. 41–71
Rocznik, ISSN: 0137-7329

W gronie luminarzy polskiego oświecenia, aktywnych na różnych polach działalności publicznej, Stanisław Kostka Potocki (1755–1821) zajmuje poczesne miejsce. Był on nie tylko ważnym działaczem politycznym, ale również mecenasem kultury i nauki, zaangażowanym w ich rozwój także poprzez własną twórczość. Można wręcz zaryzykować tezę, że pod wieloma względami jest to postać emblematyczna, kojarzona przez historyków z oświeceniowymi przemianami, a zwłaszcza odgórnie wprowadzanymi reformami, na równi z tak wybitnymi osobistościami, jak Stanisław August Poniatowski, brat Stanisława Kostki Ignacy Potocki, Hugo Kołłątaj czy Stanisław Staszic. Niniejszy esej poświęcony jest historii dotychczasowych badań nad biografią Stanisława Kostki Potockiego i został napisany na marginesie ukończonej już pracy nad monografią jego politycznej aktywności¹. Artykuł stanowi znaczne rozwinięcie fragmentów wstępu do wspomnianej książki, odnoszących się do stanu badań nad Potockim. Nie jest moim celem wymienić w nim wszystkich publikacji, które przyczyniły się do stopniowego wzrostu wiedzy o życiu i dokonaniach Potockiego, ale przedstawić ogólny tok rozwoju naukowego dyskursu na ten temat.

1 M. Getka-Kenig, *Stanisław Kostka Potocki. Studium magnackiej kariery w dobie upadku i „wskrzeszenia” Polski*, Warszawa 2021.

X. Stanisław Staszic.

il. 1

X. Stanisław Staszic,
„Przyjaciół Ludu, czyli
Tygodnik Potrzebnych
i Pożytecznych Wiadomości”,
R. 4, 1837, nr 33;
Mazowiecka Biblioteka
Cyfrowa

Za pierwszy obszerniejszy tekst o charakterze monograficznego opracowania życiorysu Potockiego można uznać zapis jego pośmiertnej „pochwały” autorstwa Stanisława Staszica (il. 1). Wygłoszona w roku 1824, rok później została ona opublikowana na łamach „Roczników Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk”². „Pochwała” Staszica z pozoru nie miała charakteru naukowego, stanowiąc typową dla Towarzystwa laudacyjną formę upamiętnienia zmarłych członków (sam Potocki był również autorem kilku takich mów). Ta praktyka wymagała jednak za każdym razem zbierania odpowiedniego materiału źródłowego, uzupełniającego osobiste wspomnienia laudatora. Dzięki temu, tego typu mowy były nierzadko pionierskimi opracowaniami życiorysu danej postaci, tak jak w przypadku „pochwały” Potockiego³.

Staszic skupił się w niej na „czasie obywatelskiego życia” zmarłego. Prezentował Potockiego przede wszystkim jako męża stanu zmagającego się z „nieszczęściami i krajowymi zaburzeniami, stającymi się najmocniejszym doświadczeniem stałości i cnoty obywatela”⁴. Co znamienne, niemal pominął on kwestię pochodzenia i jego znaczenia dla późniejszych losów Potockiego (ograniczając się tylko do ogólnikowego stwierdzenia: „zrodzony z świętego w Rzeczypospolitej domu”)⁵. W ujęciu Staszica podstawowym czynnikiem w tym względzie był nie tyle ród, ile edukacja w konwiktie pijarów pod okiem Stanisława Karnarskiego. Dzięki tej szkole Potocki miał „rozwijać i kształcić władzę serca i władzę rozumu, a szczególnie rozsądku, który w wzruszaniu się uczuć i w unoszeniu się wyobrażeń utrzymuje miarę”⁶. W rezultacie Potocki miał być w stanie poznać przyczyny „nieszczęścia swojej ojczyzny”, a wyposażony w tę wiedzę, mógł w późniejszej służbie publicznej „zglębiać złe niszczące naród” i „szukać do ratowania go rad skuteczniejszych”, a zwłaszcza „dowodniej wykazywać błędy i wady nierządnej wolności”⁷.

Patrząc z perspektywy dygnitarza scentralizowanych i biurokratycznych organizmów państwowych, takich jak Księstwo Warszawskie i Królestwo Polskie, Staszic wykorzystywał przykład Potockiego, aby przeprowadzić krytykę „złotej wolności” szlacheckiej. W tym celu odwoływał się do wypowiedzi zmarłego z jego mów sejmowych, głównie z okresu

2 S. Staszic, *Pochwała Stanisława Potockiego, czytana ... dnia 7 maja 1824*, „Roczniki Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk”, t. 18, 1825, s. 84–132.

3 Towarzystwo utrzymywało zresztą swoje archiwum, w którym gromadzono materiały dotyczące historii Polski. Autorzy „pochwał” mogli więc też z niego korzystać; H. Krajewska, *Rola Stanisława Staszica w Towarzystwie Przyjaciół Nauk*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty”, t. 45, 2006, s. 109–110.

4 S. Staszic, *Pochwała...*, s. 84.

5 *Ibidem*, s. 85.

6 *Ibidem*.

7 *Ibidem*.

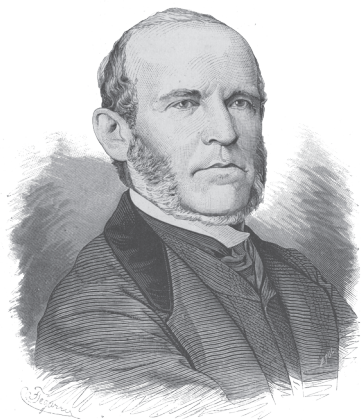
Sejmu Wielkiego. Pomijał jednak przy tym jego wieloletnie polityczne zaangażowanie w działania antykrólewskiej opozycji magnackiej, które w gruncie rzeczy miało niewiele wspólnego z tymi późniejszymi, a bliższymi Staszycowi poglądami. Idee, które Potocki głosił dopiero pod koniec swojej sejmowej kariery w Rzeczypospolitej zostały w tym opracowaniu potraktowane jako reprezentatywne również dla wcześniejszego okresu jego życia. Staszic mógł to czynić nie tylko z chęci idealizowania swojego bohatera i zarazem wieloletniego współpracownika (a formalnie przełożonego). Dzięki temu przypadek Potockiego poświadczał, że demokracja szlachecka nie miała powabu dla wykształconego umysłu. Staszic ewidentnie chciał powiązać logicznie wielkosejmową działalność zmarłego z postępową (nakierowaną na reformę państwa) edukacją, w ten sposób bezpośrednio dowodząc kluczowego znaczenia tej ostatniej dla politycznego przełomu lat 1788–1792.

Staszic kładł wyraźny nacisk na polityczny wymiar edukacji w czasie przedrozbiorowym, podczas gdy w przypadku okresu porobiorowego podkreślał zasługi Potockiego dla jej dalszego rozwoju. Skupił się bowiem przede wszystkim na działalności zmarłego na rzecz rozwoju polskiej oświaty i nauki w pruskiej Warszawie, a następnie w Księstwie i Królestwie. Jest to najobszerniejsza część „pochwały”. Służbę na stanowisku zwierzchnika państwowego systemu edukacji Staszic uznał za „czas najużyteczniejszych Potockiego zasług dla kraju i dla nauk”⁸. Przypisał Potockiemu autorstwo ówczesnych reform w tym zakresie, nie wspominając zarazem o kolektywnym wówczas charakterze zarządzania oświatą (choć sam był członkiem tych zarządczych ciał, którym Potocki przewodniczył: Izby Edukacyjnej, Dyrekcji Edukacyjnej czy Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego [KRWRiOP]). Zarazem Staszic relatywnie niewiele miejsca poświęcił głównej aktywności Potockiego z okresu Księstwa, czyli przewodniczeniu Radzie Stanu i Radzie Ministrów.

Sposób, w jaki Staszic ujmował życiorys Potockiego miał oczywiście swoje uzasadnienie w specyficznym kontekście publikacji. Jego mowa była poświęcona pamięci członka i zarazem współzałożyciela Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Szczególne podkreślenie wagi jego dokonań edukacyjnych i naukowych nie może więc dziwić. Poprzez nadanie zasługom Potockiego szerszego, czyli politycznego wymiaru, Staszic mógł zarazem pośrednio dowartościowywać samo Towarzystwo, którego celem było wspomaganie państwowego systemu oświatowego (TPN formalnie pozostawało poza strukturami administracji rządowej) w zakresie upowszechniania wiedzy.

Postrzeganie historycznej roli Potockiego jako przede wszystkim działacza oświatowego charakteryzowało również późniejszy o czterdzieści

⁸ *Ibidem*, s. 113.

Franciszek Maksymilian Sobieszczański. 140

il. 2

B. Puc, F. Tegazzo: *Franciszek Maksymilian Sobieszczański*, „Tygodnik Ilustrowany”, t. 5, Seria 3, 1878, nr 128, s. 353; Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa

lat biogram pióra Franciszka Maksymiliana Sobieszczańskiego, zamieszczony w *Encyklopedii Powszechnej*⁹. Potocki został w nim na wstępie uznany za „męża stanu zasłużonego w edukacji krajowej”, a zarazem mówcę i ministra¹⁰. W przeciwieństwie do Staszica, Sobieszczański jedynie napomknął o edukacji pod okiem Konarskiego, choć nie wspominał też o opozycyjnym zaangażowaniu Potockiego w okresie przedrozbiorowym. Co więcej, jego działalność w tym czasie, tak istotna dla Staszica, została przez Sobieszczańskiego sprowadzona do zaledwie kilku suchych faktów. Za jego najważniejsze osiągnięcie z tego okresu uznawał wystąpienia sejmowe, jednak nie ze względu na ich wartość merytoryczną, ale „niepospolity dar wymowy”, którego były dowodem¹¹ (il. 2).

O wiele obszerniej Sobieszczański wypowiedział się na temat okresu porobiorowego w życiu Potockiego, w tym przede wszystkim o jego zaangażowaniu na polu reformy edukacji w Księstwie Warszawskim. Podkreślał, że nie tylko był to „wydział, który najwięcej kochał”, ale również zwracał uwagę na osobiste „ogromne zasługi” Potockiego w tej dziedzinie. Potocki miał być w jego uznaniu „pierwszym wskrzesicielem publicznej edukacji i pierwszym założycielem umiejętności dokładnych w tej części dawnej Polski”¹². Ani razu nie wspominał przy tym o kolegialnym charakterze ówczesnych władz edukacyjnych. Z racji upływu czasu, Sobieszczański otwarcie już pisał o sporze Potockiego z siłami konserwatywnymi, „potężnymi stronnikami dawnego stanu rzeczy”, na tle jego polityki kościelnej¹³. Nazwał go „zwoleńnikiem postępu, przewidującym przyszłość, śmiałym w środkach mających na celu usunięcie średniowiecznych instytucji, które już od dawna czas swój przeżyły”¹⁴. To zaangażowanie uznawał również za powód jego dymisji ze stanowiska ministra oświecenia (prezesa KRWRiOP) w Królestwie – „chciał uprzędzić konieczność następstwa, lecz jeszcze czas nie był po temu i to mu najwięcej zaszkodziło”¹⁵.

Encyklopedyczne hasło Sobieszczańskiego nie było szczegółowe w żadnym aspekcie życiorysu Potockiego. Prawdziwie obszernego biogramu ten ostatni doczekał się dopiero w 1907 roku, przy okazji publikacji wyboru jego tekstów w drugim tomie wydawnictwa *Sto lat myśli polskiej*. Rozdział mu poświęcony wyszedł spod pióra Stanisława Krzeźmińskiego,

9 F.M. S[obieszczański], *Potocki (Stanisław Kostka)*, w: *Encyklopedia Powszechna*, t. 21, Warszawa 1864, s. 431–433.

10 *Ibidem*, s. 431.

11 *Ibidem*, s. 432.

12 *Ibidem*.

13 *Ibidem*, s. 433.

14 *Ibidem*.

15 *Ibidem*.

współredaktora całej serii¹⁶. Podobnie jak Staszic, zwrócił on uwagę na istotną rolę pijarskiej edukacji – to właśnie Konarski miał zasieć w Potockim „ziarno czystego obywatelstwa, którym przez życie całe jaśniejli”¹⁷ razem z bratem Ignacym¹⁷. Krzeziński jako pierwszy docenił wagę następującej krótko potem pierwszej podróży zagranicznej Potockiego, która „rozszerzyła widnokrąg jego umysłu, wdrożyła go w wolnomysłność”¹⁸. Kwestii związków Potockiego z obozem Czartoryskich Krzeziński nie zlekceważył, potraktował je jednak dość jednowymiarowo. Podobnie jak Staszic zinterpretował jego zaangażowanie na przykład w mocno kontrowersyjną sprawę krakowskiego biskupa Kajetana Sołtyka (z powodu choroby psychicznej został on ubezwłasnowolniony przez Radę Nieustającą, co stało się przedmiotem ostrej krytyki przeciwników króla) w kategoriach aktu patriotyzmu, a nie partyjnego wyrachowania. Być może nie znał zaledwie o rok wcześniejszych ustaleń Kazimierza Rudnickiego na ten temat¹⁹. W tym kontekście opisana przez Krzezińskiego w oddzielnym akapicie afera Dogrumowej (intryga związana z bezpodstawnym oskarżeniem króla o plan zamachu na życie Adama Kazimierza Czartoryskiego, wuja Stanisławowej Potockiej) mogła się jawić jako zadziwiająca anomalia w tak pozytywnie odmalowanym obywatelskim życiorysie Potockiego (il. 3).

il. 3

Kazimierz Mordasewicz,
*Portret Stanisława
Krzezińskiego*, Muzeum
Wojska Polskiego
w Warszawie

Krzeziński stosunkowo wiele miej-

sca poświęcił udziałowi Potockiego w Sejmie Wielkim, co nie dziwi zwłaszcza ze względu na jego słynne mowy, których fragmenty stanowiły przedmiot edycji w tej publikacji. Pod kątem literackim Krzeziński pisał również o jego działalności w pierwszych latach po rozbiorach. Jak jednak przyznawał, „dzisiejsze już pokolenie mogło zapomnieć

16 S. Krzeziński, *Potocki Stanisław Kostka (1757–1821)*, w: *Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej. Życiorysy, streszczenia, wyjątki*, t. 2, Warszawa 1907, s. 174–183.

17 *Ibidem*, s. 174.

18 *Ibidem*, s. 175.

19 K. Rudnicki, *Biskup Kajetan Sołtyk 1715–1788*, Kraków 1906, s. 237–238.

o literaturze, o »książęciu mówców«, jakim go powszechność polska [...] mianowała; najpóźniejsze jeszcze pamiętać będzie o organizatorze szkół w Księstwie Warszawskim»²⁰. Co znamienne, swoją tezę o „najjobfitszym w owoce okresie w życiu Potockiego” jako zwierzchnika edukacji w Księstwie, Krzemiński oparł między innymi na pochwałę Staszica, jak również aktach prawnych wydawanych przez Izbę lub Dyрекcję Edukacyjną (a podpisywanych przez Potockiego z racji pełnienia urzędu ich prezesa, a więc z pewnością przez niego afirmowanych, choć niekoniecznie opracowywanych)²¹.

W przeciwieństwie do poprzednich biografów Potockiego, Krzemiński zwrócił uwagę na jeszcze jeden istotny aspekt, który wcześniej – zapewne ze względów politycznych – nie był poruszany. Wspominał co prawda o konflikcie z Kościołem, pisząc o schyłku politycznej kariery Potockiego, podkreślił jednak również znaczenie jego kontrasygnaty na postanowieniu namiestnika Józefa Zajączka o wprowadzeniu cenzury prewencyjnej w Królestwie. Postrzegając to posunięcie w kategoriach wielkiego błędu. Jak zauważył, „wiek osłabiał energię, ale pomimo wieku, człowiek tej miary nie powinien był podpisem swym uświęcać zamachu” na konstytucję²². Niemniej Krzemiński nie przypisywał temu podpisowi bezpośredniego wpływu na ministerialną dymisję Potockiego, rozpatrując go jedynie w kategoriach psychologicznych. Krzemiński pisał, że Potocki odszedł „ze świata złamany”, dzieląc tym samym los wielu innych, którzy „złamali [się] wówczas w straszliwym wichrze losu” (chodzi zapewne o tych, co sprzeniewierzyli się wolnościowym ideałom po roku 1815)²³. Kontrasygnata dekretu namiestnika stanowiła dla Krzemińskiego wyłom w kryształowym życiorysie Potockiego, którego jedynym możliwym usprawiedliwieniem były trudne czasy, w jakich pełnił on swoją obywatelską służbę u schyłku życia.

Biogram Stanisława Kostki Potockiego pióra Krzemińskiego okazał się najobszerniejszym tekstem poświęconym jego osobie przez następne pół wieku. Krzemiński jednak, oprócz wspomnianej książki Rudnickiego, nie uwzględnił w swoim opracowaniu również innych wydanych nieznacznie wcześniej pozycji, które prezentowały Potockiego nie tylko jako wzorowego patriotę, ale również polityka z krwi i kości. Przykładem może być chociażby opublikowana w 1905 roku książka *Ostatnie lata Hugona Kollątaja* Wacława Tokarza, w której Potocki był wielokrotnie wspomniany, a jego korespondencja stanowiła jeden

20 S. Krzemiński, *Potocki Stanisław Kostka...*, s. 180.

21 *Ibidem*, s. 180.

22 *Ibidem*, s. 183.

23 *Ibidem*.

z fundamentów bazy źródłowej²⁴. Jeszcze wcześniej powstało opracowanie Aleksandra Kraushara na temat wspomnianej afery Dogrumowej, w którym postać Potockiego była wielokrotnie wymieniana²⁵. Od czasu publikacji biogramu Krzemińskiego prowadzono jednak wciąż nowe badania nad epoką Potockiego. Co prawda, nie skupiały się one na jego osobie, wносиły jednak wiele do dotychczasowej wiedzy na temat jego działalności, zwłaszcza w okresie porozbiorowym. Przykładowo, należy wymienić takie prace, jak Szymona Askenazego *Lukasiński* (1908), Natalii Gąsiorowskiej-Grabowskiej *Wolność druku w Królestwie Kongresowym* (1916), Wincentego Gorzyckiego *Oświata publiczna w Księstwie Warszawskim* (1921) czy Tadeusza Mańkowskiego *O poglądach na sztukę w czasach Stanisława Augusta* (1929)²⁶. Równocześnie zaczęły się pojawiać pierwsze rozprawy monograficzne na temat różnych aspektów działalności Potockiego. Wspomniany Wincenty Gorzycki napisał artykuł o jego krytycznym stosunku do romantyzmu, podczas gdy Jan Nieczuja-Urbański zajął się jego masońskimi mowami²⁷.

Wyraźne ożywienie w badaniach nad życiorysem Potockiego przyniosła jednak dopiero druga połowa XX wieku, począwszy od lat pięćdziesiątych. Paradoksalnie, to właśnie w okresie dominacji marksizmu w polskich naukach historycznych arystokrata Potocki stał się istotnym przedmiotem zainteresowania badaczy. Wynikało to przede wszystkim z preferencyjnego traktowania epoki Oświecenia (podobnie jak Odrodzenia), której dziedzictwo interpretowano wówczas w kategoriach dialektycznie rozumianego postępu. Zresztą, Potocki już od dawna był prezentowany w literaturze jako skonfliktowany z obskurantami wolnomyśliciel, a więc pomimo swojego pochodzenia społecznego mógł się wydawać odpowiednim historycznym bohaterem dla „nowych czasów”. Jednym z przejawów tego typu myślenia była reedycja *Podróży do Ciemnogrodu* w serii wydawniczej Biblioteki Narodowej – książki wcześniej zdecydowanie niedocenianej pod względem walorów literackich²⁸. Redakcją tego wydania zajął się Emil Kipa, który opra-

24 W. Tokarz, *Ostatnie lata Hugona Kolląta (1794–1812)*, t. 1–2, Kraków 1905.

25 A. Kraushar, *Drobiazgi historyczne*, t. 1, St. Petersburg 1891, s. 243–318.

26 S. Askenazy, *Lukasiński*, t. 1–2, Warszawa 1908; N. Gąsiorowska-Grabowska, *Wolność druku w Królestwie Kongresowym 1815–1830*, Warszawa 1916; W. Gorzycki, *Oświata publiczna w Księstwie Warszawskim i organizacja władz i funduszy*, Warszawa 1921; T. Mańkowski, *O poglądach na sztukę w czasach Stanisława Augusta*, Lwów 1929.

27 W. Gorzycki, *Stanisław Potocki jako przeciwnik romantyzmu*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, t. 43, 1917, nr 3, s. 193–203; J. Nieczuja-Urbański, *Mowy masońskie Stanisława Potockiego (uwagi bibliograficzne i materiały)*, „Pamiętnik Literacki”, t. 24, 1927, nr 1–4, s. 359–368.

28 S.K. Potocki, *Podróż do Ciemnogrodu i Świstek krytyczny (wybór)*, red. E. Kipa, Wrocław 1955.

cował również wstęp, skupiony na biografii Potockiego i znacznie poszerzający wspomniany życiorys pióra Krzemińskiego o różne wątki problemowe²⁹.

W przeciwieństwie do poprzedników, Kipa najwięcej miejsca poświęcił urzędowaniu Potockiego na stanowisku ministra w Królestwie Polskim. Był to kontekst, na którego tle prezentował on genezę wznowionej powieści, traktowanej jako cenny zabytek polskiej myśli postępowej i dlatego też zasługującej na uwagę redakcji serii Biblioteki Narodowej. Choć Kipa nie zapominał o podkreśleniu zasług Potockiego na polu rozwoju edukacji, skupił się przede wszystkim na jego ówczesnym konflikcie z Kościołem. Wizja tego konfliktu była dość jednostronna – Potocki został przez Kipę odmalowany w jednoznacznie pozytywnych barwach, w przeciwieństwie do instytucji Kościoła.

Abstrahując jednak od wyraźnego zaangażowania ideologicznego, rozprawa Kipy na temat długiej (narracja zaczynała się bowiem od urodzenia i pijarskiej edukacji) drogi Potockiego do napisania *Podróży* stanowi istotny etap w dziejach badań nad jego biografią. Przede wszystkim Kipie udało się ustalić wiele szczegółów dotyczących zarówno wydania tej książki, jak i wcześniejszych satyrycznych artykułów, które Potocki publikował pod tytułem „Świstka krytycznego” (choć w tym drugim przypadku wiele zawdzięczał ustaleniom Piotra Chmielowskiego przedstawionym w książce *Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi z 1898 roku*³⁰). Potocki został więc zaprezentowany nie tylko jako sejmowy czy lożowy mówca, ale również jako otwarty na prasową polemikę publicysta. Ponadto, Kipa szczegółowo omówił też samą *Podróż*. Przybliżył dzięki temu okoliczności dymisji Potockiego ze stanowiska podwójnego ministra.

Tej ostatniej kwestii Kipa poświęcił już rok wcześniej edycję źródłową pod tytułem *Materiały do dziejów organizacji Kościoła Katolickiego w Królestwie Polskim 1815–1820*³¹. Niedługo później opublikował również artykuł poświęcony polityce religijnej Potockiego w pierwszym numerze „Rocznika Historii Sztuki”³². Choć ten tekst nie miał wiele wspólnego z zagadnieniami artystycznymi, wpasowywał się jednak w tematykę numeru, zdominowanego właśnie przez osobę Potockiego. Zamieszczono w nim bowiem artykuły stanowiące pokłosie konferencji na temat jego „naukowo-artystycznej działalności”, którą w 1953 roku zorganizował Komitet Historii i Teorii Sztuki Polskiej Akademii Nauk (w związku

29 E. Kipa, *Wstęp*, w: *ibidem*, s. iii–cx.

30 P. Chmielowski, *Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi 1815–1823*, Warszawa 1898.

31 E. Kipa, *Materiały do dziejów organizacji Kościoła Katolickiego w Królestwie Polskim 1815–1820. Dymisja Stanisława Potockiego*, „Teki Archiwalne”, t. 3, 1954, s. 169–177.

32 E. Kipa, *Stanisław Kostka Potocki jako minister wyznań religijnych*, „Rocznik Historii Sztuki”, t. 1, 1956, s. 442–449.

z okrągłą rocznicą referatu Potockiego na forum Towarzystwa Przyjaciół Nauk, uznawanego za pierwszy polski tekst historyczno-artystyczny). Oprócz referatu Kipy, znalazły się w nim jeszcze rozprawy Juliusza Starzyńskiego o Potockim jako historyku i teoretyku sztuki, Zdzisława Libery o pracy pisarskiej i krytyczno-literackiej Potockiego, Stanisława Lorentza o jego działalności na polu architektury, Kazimierza Michałowskiego o związkach z archeologią, jak również Marii Ludwiki Bernhard o książce *O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski*³³.

Potocki został w tych artykułach doceniony przede wszystkim jako prekursor polskiej historii sztuki i archeologii. Jak zaznaczał Starzyński, przewodniczący wspomnianego Komitetu, a zarazem czołowy propagator socrealistycznego zwrotu w powojennej sztuce polskiej, celem ówczesnych badań nad działalnością tego arystokraty w zakresie sztuk pięknych było wydobycie „z dorobku myśli naukowej Potockiego [...] jej racjonalnego ziarna, które owocowało w czasach późniejszych i którego poznanie wzbogaca tak bardzo dla nas cenną wiedzę o ideowo-artystycznym dziedzictwie polskiego Oświecenia”³⁴. Wcześniej obszerniej pisał na ten temat (choć z innej perspektywy metodologicznej) tylko Mańkowski we wspomnianej powyżej książce o poglądach artystycznych w epoce stanisławowskiej. Artykuły w „Roczniku Historii Sztuki” stanowiły zapowiedź znacznie szerszej zakrojonych badań nad dorobkiem Potockiego, przynajmniej w tym wąskim, ale istotnym (bo prekursorskim z punktu widzenia polskiej historii sztuki) aspekcie.

W 1971 roku w Wilanowie zorganizowano kolejną konferencję ku czci Potockiego, tym razem z okazji sto pięćdziesiątej rocznicy śmierci. Inicjatorem tego przedsięwzięcia był Stanisław Lorentz, dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie (pałac wilanowski był wówczas oddziałem MNW), badacz sztuki klasycyzmu. W tym przypadku tematem przewodnim była również działalność Potockiego w obszarze sztuki. Znaczna część referatów została później opublikowana w „Biuletynie Historii Sztuki”. Teresa Zielińska zamieściła tam tekst o mecenacie kulturalno-artystycznym Potockiego w świetle jego archiwum prywatnego zachowanego w Archiwum Głównym Akt Dawnych, Irena Malinowska – o kluczowym źródle do dziejów tego mecenatu, jakim jest „Pamiętnik interesów”, Wojciech Fijałkowski – o działalności Potockiego w Wilanowie, Irena Voisé – o jego kolekcji obrazów, Elżbieta Budzińska

33 J. Starzyński, *Stanisław Kostka Potocki jako historyk i teoretyk sztuki*, „Rocznik Historii Sztuki”, t. 1, 1956, s. 424–430; Z. Libera, *Stanisław Kostka Potocki jako pisarz i krytyk literacki*, *ibidem*, s. 433–441; S. Lorentz, *Działalność Stanisława Kostki Potockiego w dziedzinie architektury*, *ibidem*, s. 450–497; K. Michałowski, *Stanisław Kostka Potocki jako archeolog*, *ibidem*, s. 502–509; M.L. Bernhard, „*O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski*” *Stanisława Kostki Potockiego*, *ibidem*, s. 514–521.

34 J. Starzyński, *Stanisław Kostka Potocki...*, s. 424.

– o zbiorze rycin w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, a Witold Dobrowolski – o poglądach Potockiego na temat waz greckich. Spośród referatów wychodzących poza tematykę artystyczną, w „Biuletynie” ukazały się teksty: Elżbiety Skierkowskiej o warsztacie pracy Potockiego, Zdzisława Libery o jego roli w życiu literackim lat 1807–1820, Jądwigi Rudnickiej o jego roli w szerszym rozumianym życiu kulturalnym oraz Bożeny Majewskiej-Maszkowskiej i Tadeusza S. Jaroszewskiego o podróży do Anglii w 1787 roku³⁵ (il. 4 i 5).

Do dziś dorobek Potockiego w dziedzinie sztuk pięknych i literatury stał się przedmiotem stosunkowo najliczniejszych studiów. Dotychczas wydano na ten temat nie tylko monograficzne artykuły (oprócz tych wymienionych powyżej)³⁶, ale również kilka niezależnych książek. W 1992 roku Janusz Ostrowski i Joachim Śliwa podjęli się nowej edycji *O sztuce u dawnych*, poprzedzonej obszernym wstępem na temat tej historycznej rozprawy³⁷. W 2006 roku Anna Rucińska opublikowała monografię *O wielkości narodowego dziedzictwa. W kręgu oratorstwa Stanisława Kostki Potockiego*, a w 2009 Jolanta Polanowska tom

35 T. Zielińska, *Archiwum prywatne Stanisława Kostki Potockiego jako źródło informacji o jego mecenacie kulturalno-artystycznym*, „Biuletyn Historii Sztuki”, R. 34, 1972, nr 2, s. 117–121; I. Malinowska, „Pamiętnik interesów” Stanisława Kostki Potockiego, *ibidem*, s. 122–132; W. Fijałkowski, *Działalność Stanisława Kostki Potockiego w Wilanowie*, *ibidem*, s. 133–150; I. Voisé, *Kilka uwag o galerii Stanisława Kostki Potockiego w Wilanowie*, *ibidem*, s. 151–160; E. Budzińska, *Tak zwana kolekcja Stanisława Kostki Potockiego w Gabinetie Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, *ibidem*, s. 161–167; W. Dobrowolski, *Poglądy Stanisława Kostki Potockiego na wazy greckie w świetle opinii współczesnych*, *ibidem*, s. 168–177; E. Skierkowska, *Warsztat pracy Stanisława Kostki Potockiego*, *ibidem*, s. 178–192; Z. Libera, *Stanisław Kostka Potocki i jego rola w życiu literackim Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego*, *ibidem*, s. 193–198; J. Rudnicka, *Rola Stanisława Kostki Potockiego w polskim życiu kulturalnym*, *ibidem*, s. 199–210; B. Majewska-Maszkowska, T.S. Jaroszewski, *Podróż Stanisława Kostki Potockiego do Anglii w 1787 roku w świetle jego korespondencji z żoną*, *ibidem*, s. 211–217.

36 Np. J. Rudnicka, *Informacja o wierszach Stanisława Kostki Potockiego*, „Pamiętnik Literacki”, t. 55, 1964, nr 2, s. 481–499; H. Żmijewska, *Stanisław Kostka Potocki, critique du salon de Louvre*, „Biuletyn Historii Sztuki”, R. 39, 1977, nr 4, s. 344–354; M.E. Żółtowska, *Stanislas Kostka Potocki, David, Denon et le Salon de 1787 ou la première critique d'art écrite par un polonais*, „Antemurale”, t. 24, 1980, s. 9–66; J. Polanowska, „*Lettre d'un étranger sur le salon de 1787*” Stanisława Kostki Potockiego – tekst z pogranicza sztuki i polityki, „Ikonothea”, t. 14, 2000, s. 237–246; J. Wójcicki, *Stanisław Kostka Potocki i mowa ku czci poległych w roku 1809*, „Napis”, t. 9, 2003, s. 143–171; J. Miziołek, *Muzeum Sztuk Pięknych Uniwersytetu Warszawskiego i rola Stanisława Kostki Potockiego w jego utworzeniu*, w: *Johann Joachim Winckelmann i/und Stanisław Kostka Potocki. Mistrzowie i uczniowie/ Meister und Schüler*, t. 1: *Nowe badania i dokumenty/Neue Forschungen und Dokumente*, wyd. P. Jaskanis, M. Kunze, Mainz–Warszawa 2016, s. 243–250.

37 S.K. Potocki, *O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski*, red. J.A. Ostrowski, J. Śliwa, t. 1, Warszawa 1992.

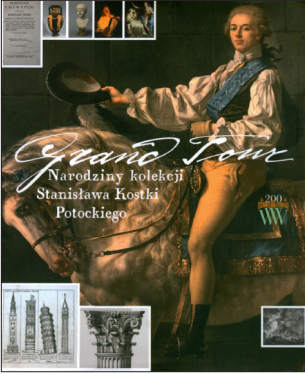
il. 4

Sesja naukowa z okazji 150. rocznicy śmierci Stanisława Kostki Potockiego, Sala Biała w pałacu wilanowskim, 1971

il. 5

Sesja naukowa z okazji 150. rocznicy śmierci Stanisława Kostki Potockiego, Sala Biała w pałacu wilanowskim, 1971

il. 6

Grand Tour. Narodziny kolekcji Stanisława Kostki Potockiego,
Warszawa 2006

*Stanisław Kostka Potocki 1755–1821. Twórczość architekta amatora*³⁸. Ta ostatnia książka znacznie rozwijała temat podniesiony już wcześniej przez Lorentza. Ponadto, pisma Potockiego *O wymowie i stylu* oraz *Rozprawa o krytyce* doczekały się dwóch szczegółowych opracowań pióra Katarzyny Karaskiewicz, uzupełnionych również o edycje źródłowe³⁹. Pierwsza z tych książek została zresztą opublikowana przez wydawnictwo Muzeum Pałacu w Wilanowie, będącego od 1995 roku niezależną instytucją kultury, wspierającą i inicjującą również inne przedsięwzięcia badawcze dotyczące osoby Potockiego. Przykładem są wystawy poświęcone jego zagranicznym podróżom (prezentowanym pod kątem formowania kolekcji artystycznej), jak również zbiorowi waz greckich, których efektem były naukowe katalogi⁴⁰ (il. 6). W ramach współpracy z Towarzystwem Winckelmanna w Stendal, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie zainaugurowało w 2016 roku nową serię wydawniczą „Winckelmann – Potocki”, w której ramach opublikowano: tomy studiów poświęconych kulturalnym koneksjom tytułowych postaci oraz literackiej spuściznie Potockiego, jak również niemieckie tłumaczenie *O sztuce u dawnych*⁴¹. Wystawę poświęconą Potockiemu, a ściślej jego projektowi rekonstrukcji willi Pliniusza Młodszego, ma też na swoim koncie Biblioteka Narodowa. Jej pokłosiem jest książkowa publikacja pióra kuratora, Jerzego Miziołka⁴².

Równocześnie, o wiele wolniej posuwały się badania nad politycznym życiorysem Potockiego, dla których punktem wyjścia mogły być publikacje Kipy. On sam miał nosić się z zamiarem napisania jego biografii („obszernej monografii o życiu i działalności”), czego jednak nie zdołał uczynić z powodu przedwczesnej śmierci w 1958 roku⁴³. O potrzebie takiego opracowania wspominał w 1965 roku historyk myśli politycznej Bogusław Leśnodorski, reprezentujący szkołę

38 A. Rucińska, *O wielkości narodowego dziedzictwa. W kręgu oratorstwa Stanisława Kostki Potockiego*, Kraków 2006; J. Polanowska, *Stanisław Kostka Potocki 1755–1821. Twórczość architekta amatora, przedstawiciela neoklasycyzmu i nurtu picturesque*, Warszawa 2009.

39 K. Karaskiewicz, *Początek języka – początek człowieczeństwa. Ewolucyjna koncepcja kultury według Stanisława Kostki Potockiego*, Warszawa 2009; eadem, „Logika dobrego smaku” – czyli sztuka prawdziwego sądzenia w *Rozprawie o krytyce Stanisława Kostki Potockiego*, Toruń 2012.

40 P. Jaskanis, A. Rottermund, A. Kwiatkowska, A. Ekielska-Mardal, *Grand Tour. Narodziny kolekcji Stanisława Kostki Potockiego*, Warszawa 2006; W. Dobrowolski, *Wazy greckie Stanisława Kostki Potockiego. Próba rekonstrukcji kolekcji*, Warszawa 2007.

41 *O spuściznie literackiej Stanisława Kostki Potockiego. Studia i szkice*, red. D. Folga-Januszewska, T. Chachulski, Warszawa 2018.

42 J. Miziołek, *Villa Laurentina. Arcydzieło epoki stanisławowskiej*, Warszawa 2007.

43 [J. Łojek], *Życie i działalność naukowa Emilia Kipy 1886–1958*, w: E. Kipa, *Studia i szkice historyczne*, red. J. Łojek, Wrocław 1959, s. xvii.

marksistowską. Zwracał on uwagę, że „ukaże [ono] zapewne zasięg elementów zachowawczych w [jego] liberalizmie”, uzupełniając istotną lukę w badaniach nad rozwojem polskiej myśli „postępowej”⁴⁴. Sam jednak nie podjął się napisania takiej książki. Najbliższą realizacją tego zadania była jak dotąd Barbara Grochulska, badaczka zajmująca się z początku historią gospodarczą epoki stanisławowskiej i Księstwa Warszawskiego. Opublikowany przez nią w 1984 roku obszerny biogram Potockiego w *Polskim Słowniku Biograficznym* dystansował pod względem faktografii i krytycznej analizy wcześniejsze podejścia w tym względzie. Opierając się między innymi na kwerendzie w archiwalnej spuściźnie Potockiego (przede wszystkim korespondencji), Grochulska dość szczegółowo zaprezentowała nie tylko kolejne etapy politycznej kariery Potockiego, ale również rozwój jego zainteresowań artystycznych i naukowych⁴⁵. Ze względu na charakter tej publikacji, historyczka ograniczyła się przede wszystkim do faktografii, pod koniec prezentując jednak ogólną charakterystykę postaci, utrzymaną w wyważonym tonie:

ze wspomnień ludzi współczesnych i jego własnej korespondencji wyłania się sylwetka człowieka o cechach silnie zróżnicowanych; z pychą właściwą Potockim łączył wielką prostotę w stosunkach z ludźmi; z liberyńskim umiłowaniem swobody – rodzinną stateczność wiernego męża i troskliwego ojca; ze spokojem i taktem – porywczosć oraz skłonność do hipochondrii i zmiennych nastrojów; z wielkodusznością, którą okazywał, i w sprawach publicznych, w opiece nad rodziną i w działalności filantropijnej – małostkowość oszczędnego gospodarza [...]. Na władzy zależało mu bardzo i z biegiem lat przyzwyczajał się do stanowisk eksponowanych, nie na tyle wszakże, żeby ubiegać się o nie za wszelką cenę. W jego osobowości górowała nade wszystko postawa estety⁴⁶.

Wspomniany biogram nie był jedynym tekstem Grochulskiej na temat Potockiego. Badaczka poświęciła mu również dwa eseje, jeden o jego ministerialnym upadku, a drugi o udziale w Sejmie Wielkim, jak również problemową notę w słowniku *Pisarzy polskiego oświecenia*. Wszystkie te teksty opublikowała w następstwie biogramu w *Polskim Słowniku Biograficznym*, na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku⁴⁷. Od tamtej pory polityczny życiorys Potockiego był przed-

44 B. Leśnodorski, *Jakobini wobec zagadnień wzrostu i wspólnoty politycznej w Księstwie Warszawskim*, w: *Studia historyczne. Księga jubileuszowa z okazji 70 rocznicy urodzin prof. dra Stanisława Arnolda*, Warszawa 1965, s. 264.

45 B. Grochulska, *Potocki Stanisław Kostka (1755–1821)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 28, 1984, s. 158–170.

46 *Ibidem*, s. 168.

47 B. Grochulska, *Dramat liberala*, w: *Losy Polaków w XIX–XX w. Studia ofiarowane Profesorowi Stefanowi Kieniewiczowi w osiemdziesiątą rocznicę Jego urodzin*, red. B. Grochulska, J. Skowronek *et al.*, Warszawa 1987, s. 137–149; B. Grochulska, *Sejm Czteroletni w życiu Stanisława Kostki Potockiego*, „Wiek Oświecenia”, t. 9, 1993, s. 127–137; B. Grochulska, *Stanisław Kostka Potocki (1755–1821)*, w: *Pisarze*

miotem zainteresowania wielu badaczy, zajmujących się jego osobą na marginesie innych studiów. Przykładem może być opracowanie Adama Winiarza o szkolnictwie w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim, Waldemara Glińskiego o polityce religijnej Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w czasach Potockiego, jak również monumentalny tom Anny Barańskiej o relacjach państwa i Kościoła w Królestwie⁴⁸. Jak dotąd, ta ostatnia praca w najpełniejszy sposób przedstawiła okoliczności dymisji Potockiego⁴⁹.

Podsumowując, badania nad życiem i działalnością Stanisława Kostki Potockiego mają dość długą metrykę, choć ich intensyfikacja przypadała dopiero na XX stulecie, a zwłaszcza okres po II wojnie światowej. Istotną rolę w tym względzie odegrało szersze zainteresowanie dziełami Oświecenia zarówno w zakresie historii sztuki, literatury, jak i dziejów politycznych. Abstrahując od rozmaitych prac przyczynkarskich, jak dotąd wszelkie próby ogólnego monograficznego spojrzenia na tę postać ograniczały się jednak do mniej lub bardziej rozbudowanych biogramów encyklopedycznych lub słownikowych. Mają one co prawda niebagatelne znaczenie, gdyż porządkują naszą wiedzę o drodze życiowej Potockiego, prezentując poszczególne zdarzenia w długiej perspektywie czasowej. Nie mogą jednak w pełni zastąpić prawdziwie monograficznego wywodu, który nie tylko przekazywałby znaczną ilość faktografii (przy tym korygując i uzupełniając dotychczasowe ustalenia), lecz również, a może przede wszystkim poddawałby ją pogłębionej interpretacji i kontekstualizacji.

---

polskiego oświecenia, t. 3, red. T. Kostkiewiczowa, Z. Goliński, Warszawa 1996, s. 140–172.

48 A. Winiarz, *Szkolnictwo Księstwa Warszawskiego i Królestwa Polskiego (1807–1831)*, Lublin 2002; W. Gliński, *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim 1815–1820*, Warszawa 2002; A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego*, Lublin 2008.

49 Zob. jednak również: W.M. Grabski, *Uwagi o dymisji ministra Stanisława Kostki Potockiego w 1820 r.*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”, Seria I, Nauki Humanistyczno-Społeczne, nr 58, 1968, s. 39–59; M. Deszczyńska, *Biskup Wojciech Skarszewski a dymisja Stanisława Kostki Potockiego*, „Kwartalnik Historyczny”, t. 106, 1999, nr 1, s. 45–56.

BIBLIOGRAFIA (WYBÓR)

- Dobrowolski W., *Wazy greckie Stanisława Kostki Potockiego. Próba rekonstrukcji kolekcji*, Warszawa 2007.
- Getka-Kenig M., *Stanisław Kostka Potocki. Studium magnackiej kariery w dobie upadku i „wskrzeszenia” Polski*, Warszawa 2021.
- Gorzycki W., *Stanisław Potocki jako przeciwnik romantyzmu*, „Przewodnik Naukowy i Literacki”, t. 43, 1917, nr 3, s. 193–203.
- Grochulska B., *Potocki Stanisław Kostka (1755–1821)*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 28, 1984, s. 158–170.
- Jaskanis P., Rottermund A., Kwiatkowska A., Ekielska-Mardal A., *Grand Tour. Narodziny kolekcji Stanisława Kostki Potockiego*, Warszawa 2006.
- Kipa E., *Stanisław Kostka Potocki jako minister wyznań religijnych*, „Rocznik Historii Sztuki”, t. 1, 1955, s. 442–449.
- Krzemiński S., *Potocki Stanisław Kostka (1757–1821)*, w: *Wiek XIX. Sto lat myśli polskiej. Życiorysy, streszczenia, wyjątki*, t. 2, red. B. Chlebowski *et al.*, Warszawa 1907, s. 174–183.
- Nieczuja-Urbański J., *Mowy masonskie Stanisława Potockiego (uwagi bibliograficzne i materiały)*, „Pamiętnik Literacki”, t. 24, 1927, nr 1–4, s. 359–368.
- O spuściźnie literackiej Stanisława Kostki Potockiego. Studia i szkice*, red. D. Folga-Januszewska, T. Chachulski, Warszawa 2018.
- Polanowska J., *Stanisław Kostka Potocki 1755–1821. Twórczość architekta amatora, przedstawiciela neoklasycyzmu i nurtu picturesque*, Warszawa 2009.
- Potocki S.K., *Podróż do Ciemnogrodu i Świstek krytyczny (wybór)*, red. E. Kipa, Wrocław 1955.
- Rucińska A., *O wielkości narodowego dziedzictwa. W kręgu oratorstwa Stanisława Kostki Potockiego*, Kraków 2006.
- Sobieszczański F.M., *Potocki (Stanisław Kostka)*, w: *Encyklopedia Powszechna*, t. 21, Warszawa 1864.
- Staszic S., *Pochwała Stanisława Potockiego, czytana ... dnia 7 maja 1824*, „Roczniki Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk”, t. 18, 1825, s. 84–132.
- Zielińska T., *Archiwum prywatne Stanisława Kostki Potockiego jako źródło informacji o jego mecenacie kulturalno-artystycznym*, „Biuletyn Historii Sztuki”, R. 34, 1972, nr 2, s. 117–121.

SPIS ILUSTRACJI

- s. 42 X. *Stanisław Staszic*, „Przyjaciel Ludu, czyli Tygodnik Potrzebnych i Pożytecznych Wiadomości”, R. 4, 1837, nr 33; Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa, domena publiczna, https://www.europeana.eu/pl/item/0940415/_nn5Vfirs
- s. 44 B. Puc, F. Tegazzo, *Franciszek Maksymilian Sobieszczański*, „Tygodnik Ilustrowany”, t. 5, Seria 3, 1878, nr 128, s. 353; Mazowiecka Biblioteka Cyfrowa, domena publiczna, <http://mbc.cyfrowemazowsze.pl/dlibra/docmetadata?id=58745&from=publication>

- s. 45 Kazimierz Mordasewicz, *Portret Stanisława Krzemińskiego*, Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie; domena publiczna
- s. 51 Sesja naukowa z okazji 150. rocznicy śmierci Stanisława Kostki Potockiego, Sala Biała w pałacu wilanowskim, 1971; fot. Zofia Błażejewska, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
- s. 51 Sesja naukowa z okazji 150. rocznicy śmierci Stanisława Kostki Potockiego, Sala Biała w pałacu wilanowskim, 1971; fot. Zofia Błażejewska, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie
- s. 52 *Grand Tour. Narodziny kolekcji Stanisława Kostki Potockiego*, Muzeum Pałac w Wilanowie, Warszawa 2006

MIKOŁAJ GETKA-KENIG

Dr, historyk i historyk sztuki, adiunkt w Instytucie Historii Nauki Polskiej Akademii Nauk i dyrektor Muzeum Okręgowego w Sandomierzu, członek Komisji Historii Nauki i Komisji Biograficznej Polskiej Akademii Umiejętności, członek Rady Ochrony Zabytków przy MKiDN.

Kontakt: m.getka.kenig@gmail.com

Opracowanie wykonano w ramach prac własnych autora.